

Hur många smockor tål journalistiken?

USA:s president hatar medierna och kallar dem ”det amerikanska folkets fiende”. Här hemma vill Sverigedemokraterna stoppa svenska medier och kallar journalister för ”folkförrädare”. Medierna är under en enorm attack och vet inte hur de ska försvara sig, anser Annika Hamrud i den här essän.

Av Annika Hamrud
Journalist och författare
Styrelseledamot Wendelas Vänner

DET VAR 2010 som jag upptäckte att Sverige höll på att förändras. Jag bodde i Stockholm och konsumerade också nyheter främst från Stockholm. Visserligen läste jag också Niklas Orrenius i Sydsvenskan – ibland – men det kändes ändå inte som att historierna om Sverigedemokraterna i Skåne riktigt angick oss häruppe i huvudstadsregionen. Ändå var det Niklas Orrenius som fick mig att inse vad som höll på att hända. Att vi skulle få ett högerpopulistiskt nationalistiskt parti i riksdagen till hösten – och att Sverige inte var berett på det.

Jag hade länge intresserat mig för det som hos statsvetarna kallas populism. Tidigt 80-tal skrev jag min B-uppsats om populism. Den handlade mest om Norge och Danmark eftersom Sverige då inte hade någon motsvarighet till Fremskridtspartiet och Fremskrittspartiet som kom in i respektive Folketinget och Stortinget 1973.

Men sen poppade Ny Demokrati upp som gubben-i-lådan och vi fick ett nytt parti i riksdagen som ville släppa spriten fri och förenkla byråkratin; 1991 fick de två ”glada gamängerna” Bert Karlsson och Ian Wachtmeister sex procent i riksdagsvalet. Sverigedemokraterna fanns de också men de tillhörde vitmakt-rörelsen, ingen såg dem då som ett högerpopulistiskt parti utan de var helt enkelt nazister med kängor, bomberjackor och rakade skallar. Populism innebar dessutom på den tiden främst att inte gilla systembolaget och höga skatter.

Men jag minns också när Bert Karlsson spred en konspirationsteori som han hade plockat upp från högerextremisterna om att medierna hade kommit överens om att inte skriva om negativa konsekvenser av invandringen. Ett avtal påstås i den teorin ha skrivits under av journalister, vid ett möte på Grand i Saltsjöbaden 1987. Det

påhittade avtalet kallas för Lilla Saltsjöbadsavtalet och det är en konspiration som i högsta grad fortfarande lever.

Det tog inte lång tid innan Ny Demokrati blev ett parti som liksom de flesta populistpartier var fientligt ställt till invandring. Det var krig i Europa – Jugoslavien föll samman och många flyktingar kom hit från Bosnien. Motståndet blev hätskt, debatten hård, flyktingförläggningar sattes i brand och populisterna fick luft under vingarna.

MEN INGET AV det som skedde på 90-talet fick mig att tänka att Sverige – och för den delen också Europa och Nordamerika – skulle ändras så extremt mycket. Den liberala demokratin var så väl förankrad att jag tänkte mig en framtid där striderna handlade om huruvida mittenpartierna skulle stödja sossarna eller moderaterna, ekonomin skulle gå upp och ner men tekniken skulle bara gå upp och göra våra liv så mycket enklare, mer jämlika och demokratiska. När vi kom in på 2000-talet såg jag fram emot ett liv där internet var tillgängligt för alla. Jag oroade mig förstås över journalistikens betalningsmodell med annonser som betalar för tryck och distribution av en papperstidning. Men jag var övertygad om att det skulle lösa sig.

Det var alltså Niklas Orrenius som fick mig att reagera. Jag skulle skriva om hans bok ”Jag är inte rabiati. Jag äter pizza.” som är en samling av hans reportage om Sverigedemokraterna. Jag jobbade på Dagens Nyheter och ringde upp honom för att få de där citaten man alltid behöver för en nyhetsartikel. Såna citat som Niklas Orrenius inte gillar. Han vill träffa människor och lära känna dem. Inte slå en pling för att få en enradare.

Sen började jag läsa sajten Politiskt inkorrekt och Sverigedemokraternas ungdoms forum för diskussion och

Bilder: Frankie Fouganthin (CC BY-SA 3.0), Wikimedia och Caleb Zahnd från Flickr (CC BY 2.0)

jag såg att vi höll på att få en parallell medievärld. Jag upptäckte en värld där vi i det som kallades ”gammelmedia” sågs som en del av eliten, medan de som skrev där företrädde folket. En värld där det satt ansiktslösa människor och knattrade ut hat i kommentarsfälten – i det oändliga.

POPULISM ÄR INTE alltid fel. Det är begripligt att Kristdemokraterna vill vara ”verklighetens folk” och Stefan Löfven vill åka ut och träffa väljare runt om i landet i stället för att träffa ”eliten” (hans eget ord) i Almedalen. Men populisterna ser sig som företrädare för folket mot eliten, hela tiden. Högerpopulisterna är ofta också nationalisterna och de klumpar ihop alla politiska företrädare med kunskapsförmedlare och alla som arbetar med faktainsamling – riksdagspartier, medier, bibliotek, forskning, kulturinstitutioner, statliga verk, kommunpolitiker och kommuntjänstemän, och inte minst fristående intellektuella – med makten och kallar alltihop för ELITEN. Själva företräder de folket. Och eliten ser de som folkförrädare.

En kort tid efter att min artikel om Orrenius bok publicerats sade jag upp mig från Dagens Nyheter. Det var inte roligt längre. Neddragningarna syntes oändliga, kvalitetssatsningarna obefintliga, och viljan att berätta för läsarna vad som var på gång i samhället fanns inte. Jag hade frågat redaktionschefen om hur Dagens Nyheter planerade att bevaka Sverigedemokraterna – som enligt alla opinionsinstitut skulle komma in i riksdagen till hösten – och fått svaret att tidningen inte planerade att bevaka dem. Det skulle kunna gynna dem löd förklaringen.

Den sommaren träffade jag Niklas Orrenius vid flera tillfällen. Jag och min fru följde Sverigedemokraterna hela sommaren och träffade alla de 20 toppnamnen på riksdagslistan personligen. Det blev en reportage-

bok som kom ut på hösten. Ibland var Niklas på samma möten som vi. Sen var det inte många fler journalister. Sverigedemokraterna var inte intressanta för medierna.

Jag tänkte att många medier tappat bort sig i den ekonomiska krisen. Uppgiften att berätta vad som sker i samhället glömdes bort. Kanske på grund av mediekrisen. Kanske för att det var för svårt. Kanske för att man var rädd att gynna rasisterna. Jag mötte inga kvällstidningsjournalister under det halvår jag följde Sverigedemokraterna. Jag mötte ett TV-team som skulle göra en dokumentär som skulle sändas efter valet. Jag mötte en specialintresserad radioreporter – Pontus Mattson – och en reporter från tidningen Filter som skulle skriva om att det var krångligt att han hade samma namn som den dåvarande pressansvarige politikern Erik Almqvist.

DET FANNS HELT enkelt inte så många journalister som ville, eller fick chansen av sin arbetsgivare, ta reda på vad som höll på att hända. Åren som följde blev journalistiken allt sämre. Neddragningarna drabbade nyhetsjournalistiken och reportagen mycket hårt. Det startades klicksajter med löjligheter som inte hade något journalistiskt innehåll. Det tycktes mycket men sällan tog man reda på något. Det fanns en feighet och i stället för att berätta om vad som pågick var det många som duckade. Detta samtidigt som internet och sociala medier exploderade. Alla var nu journalister. Och alla hade en åsikt.

Journalistiken har repat sig sedan dess, Wendelaprisets jury har många goda exempel på välgjorda socialreportage att välja mellan nu, reportage som berättar om det aktuella, som årets pristagares reportage om flyktingarna som tagit sig hela vägen till Sverige från Mellanöstern och Afrika. Reportage som berör. Långa

reportage med närvaro och kunskap där man såväl gör avslöjanden som berättar om vad som sker i vårt land och i världen.

Medierna har de senaste åren gjort många stora och för demokratin viktiga avslöjanden. Tänk Romregistret, Riksrevisionen, Kommunal, TeliaSonera, Karolinska institutet och Transportstyrelsen. Det är uppenbart att nyfikenheten har kommit tillbaka och får utrymme.

ÄVEN DETTA decennium har krig lett till flyktingströmmar som har lett till ett ökat hat, mot flyktingarna och i samhället i stort. Populisterna har fått vind under vingarna. Mediehatet har växt i hela Europa där politiska krafter exploaterar människors rädsla för förändring. I Ungern och Polen har lagar som begränsar mediernas frihet införts. Det är länder som ses som förebilder för Sverigedemokraterna – som enligt opinionsmätningarna är tredje största parti.

Jag förutsåg inte att Donald Trump skulle väljas till president i världens mäktigaste land USA 2016. Han gick till val på att hata eliten. Jag tror den utvecklingen var alltför svår att tänka sig. Har vi ens förstått det ännu? Är det ens tänkbart att USA har en president som ljugar, som hotar Nordkorea och som hatar medier. Samtidigt: Är det tänkbart att USA:s medier är så fokuserade på vad presidenten twittrar om att de inte bevakar orkankatastrofen på Puerto Rico eftersom Trump twittrar om amerikanska fotbollsspelare som inte står upp under nationalsången? Det är inte tänkbart. Men ändå är det så verkligheten ser ut.

Under Donald Trumps kampanjmöten gick det så långt som att supportrar skanderade ”Lügenpresse” – ett begrepp som dryper av antisemitism och som implicerar hat av medier och av alla som är motståndare till ”folkets vilja”. Begreppet

”Lügenpresse” var en viktig komponent i nazisternas propagandaminister Joseph Goebbels retorik.

När Trump blev president fortsatte han att hata medierna. Redan efter någon månad på sin post kallade han medierna för ”Det amerikanska folkets fiende”.

VI HAR HÖRT det i Sverige också. Även om det inte lett till samma uppmärksamhet. Riksdagsledamoten, före detta stabschefen och Jimmie Åkessons högra hand Linus Bylund har twittrat att ”Journalisterna är och förblir denna nations fiender”. Hans kollega Kent Ekeröth har skrattande på twitter sagt att det bara är en tidsfråga tills de stoppar svenska medier. Han har också sagt att svenska medier ska ”bytas ut”.

Det tog Sverige några år att förstå att Sverigedemokraterna intagit scenen. Nu kan svenska medier inte prata om annat. Amerikanska medier skrattade Trump ända in i Vita huset. Och nu kan amerikanska medier inte prata om annat än vad han gör.

Det här är vad som har hänt. Det här är vad som händer. Medierna

är under en enorm attack. Eliten är under en enorm attack.

Några hoppar av. Det blir allt fler som hoppar av. Journalisten Anders Mildner förklarar det så: ”Det är lockande för en del att överge eliten och ansluta sig till folket. De vill också kunna säga: – Ni där uppe lurar oss!”

Avhopparna lämnar som om eliten vore en sekt. De kan vara ledarskrivare, opinionsbildare, politiker och författare. Avhoppet sker ofta med stora åthävor och vi får höra om hur de tidigare levit i en lögn, i en åsiktskorridor som kvävde dem. De blir radikaliserade av internetkrigarna som säger till dem att de måste höja rösten – de får genast gensvar när de säger att de tillhör folket och inte eliten. De får ännu mer uppmärksamhet från fotfolket och så rullar det på.

Avhopparna får uppmärksamhet från båda håll. När de förlorar sina fasta krönikeplatser i tidningarna plockar TV-kanalerna upp dem. TV vill ha enkla debatter med motpoler som går i direkt konfrontation. SVT Debatt-stilen har spritt sig även till nyhetsprogrammen dit man allt ofta-

re bjuds in för att man tycker något, inte för att man kan något. För att man tror att nyheten blir objektiv om två motpoler får tycka olika. För att man även i nyhetsprogrammen vill ha show (även om man aldrig skulle erkänna det). Avhopparna är redan kända, de vet hur man för sig och de älskar uppmärksamhet. De får en stående inbjudan.

ALLA BEFINNER SIG samtidigt på sociala medier där man ömsom tycker själv, ömsom delar andras åsikter. Nyhetsartiklarna och reportagen har svårare att bli delade. Här är det tyckandet som gäller. Inte journalistik som bygger på att man tagit reda på något, hittat en ny vinkel, upptäckt något nytt. Nej det är tyckandet, främst av kulturjournalister, som delas på facebook av kulturjournalisternas kompisar. Det är krönikor som fortsätter facebookdiskussionerna och twitterfejderna ut på tidningssidorna och sajterna. En tidning kan ha tio olika skribenter som alla kommenterar det som senaste dagen har skett i deras twitterflöde.

Nog är det viktigt att ta avstånd från nazismen. Men hur många krönikor behövs? Vart tog kulturen vägen? Litteraturen, de tänkvärda essäerna, konsten? Och var tog samtalet där åsikter bryts mot varandra i en sofistikerad form vägen? Den kultur som skulle kunna vara en motvikt till populismen, nazismen, vulgariteten, polariteten, förfallet.

Så kommer det en undersökning som visar att medborgarnas förtroende för hur medierna rapporterar om invandringen är låg. Förtroendet för hur medierna bevakar andra områden är fortsatt hög.

Det ska också debatteras. Det är bra att syna sig själv men nu börjar man leta i journalisternas agerande för flera år sedan! Flera journalister går ut och berättar om hur de har duckat för att skriva om negativa aspekter av invandringen och om Sverigedemokraterna. Eller hur deras

chefer och kolleger sagt åt dem att inte skriva om det. Precis så som jag upplevde det. För sju år sedan. Debattörerna menar att det är på grund av duckandet som förtroendet har sjunkit. För de letar efter fel hos sig själva. Jag tycker att det var ett stort problem för journalistiken, då. Men förtroendet för hur invandringen har bevakats har varit lågt länge. Det är inte något nytt att journalistiken ifrågasätts om hur den bevakar migrationen. Många har länge påstått att medierna mörkar om invandringen, även när det inte har stämt. Och om journalistiken var feg tidigare så är den det inte nu.

En mediechef tar nu utrymme i medierna för att berätta om sin kränkhet över att ha blivit påhoppad av kulturjournalister på twitter för flera år sedan. Det är futtigt. Och navelskådande.

Från högerpopulisterna fortsätter det konstanta mullret riktat mot oss i den så hatade eliten – vi kallas ”intelligenssnobbar”, ”objektivitetsfanatiker”, ”godhetsapostlar” och klasikern ”kulturberikare”. I Danmark har begreppet politiskt korrekt bytts ut mot ”anständig”. I USA skriker anhängare till Trump att Hillary Clinton ska hängas.

MED TANKE PÅ det massiva kampanjandet med den amerikanska presidenten i spetsen enbart med syfte att misskreditera medierna är det rent ut sagt konstigt att främst leta problem hos fega svenska journalister i början av 2010-talet.

Tiden har rusat iväg. Pendeln har slagit över åt andra hållet. Medierna rapporterar massor om invandringen och enligt forskningen så är det främst de negativa aspekterna som får uppmärksamhet. Det rapporteras så mycket att all annan rapportering som borde finnas i våra medier får stå på undantag – det om skolan, sjukvården och miljön. De negativa aspekterna av migrationen har de senaste två åren fått stort genomslag

i medierna. Om det fanns en feghet tidigare har den bytts ut mot opportunist, ett tag blev varje osämja på en flyktningförläggning en rubrik.

Samtidigt har kultursidorna blivit twitters förlängda arm. I stället för som andra människor vid behov utveckla sina resonemang på en egen blogg använder skribenterna spaltcentimetrar och hyperlänkar till krönikor där en kulturskribent på en tidning går i svaromål mot en ledarskribent på en annan.

För att återigen citera Anders Mildner: Det är samhällsdebatt som underhållningsväld – såväl på SVT Debatt som på kultursidorna.

NU LÄSER ALLA Niklas Orrenius. Han rekryterades först till Expressen och sedan till Dagens Nyheter. Där får han berätta om det som sker. Och göra avslöjanden, som det om romregistret. Och när det skrivs i Stockholmstidningarna så sprids informationen över hela landet.

Den enda gången som fokus flyttas från Stockholm är när kulturskribenterna flyttar vidare till Göteborg för Bokmässan. När 500 nazister marscherade i Falun den 1 maj skrev inte kulturjournalisterna lika många krönikor.

Det är min övertygelse att om medierna vill få ett bättre förtroende hos läsarna så ska det inte produceras lika många krönikor om ämnen som journalisterna själva är engagerade i. Som journalist måste man gå utanför sig själv och intressera sig även för andra delar av samhället än det man själv är berörd av. Däri ligger utmaningen.

Bild sidan 3: Janusz Gawron/Free-Images

Bild: sidan 5: Gage Skadmore/Wiki-media (CC BY-SA 2.0)

Mer information om Creative Commonslicenserna: creativecommons.org